

NÁLEZOVÁ ZPRÁVA OPD	č.
Lokalita / Obec (část obce) Mladá Boleslav	Okres / Kraj Mladá Boleslav /stč
Objekt palác Templ	čp. (č. or., č. parc.), jiná lokalizace čp. 102, Krajířova
[Evidenční číslo kulturní památky v ÚSKP]	[Souřadnice] N / E
Zkoumaná část objektu / Prvek řešení zbytků sejmuté malby veraikonu na čele klenby odbouraného arkýře	
"Název" akce / OPD před demolicí	
Zpracoval (autor, instituce) Vít Jesenský, NPÚ-ÚOPŠČ	Datum akce / Datum vydání NZ 3.2025/3-2025
Označení NZ (ev. č. v archivu zpracovatele)	Místo uložení originálu NZ archiv NPÚ-ÚOPŠČ
Zadavatel OPD (osoba, instituce)	Počet stran / Počet listů příloh Text 8/27 foto a dokumenty
Charakteristika výsledků / Anotace V jádru pozdně středověký palác čp. 102 v Krajířově ulici v Mladé Boleslavi zvaný Templ je vestavěný do městských hradeb severně od hradu. Předmětem této nálezové zprávy jsou nálezy gotickorenesančních nástěnných maleb odhalené v rámci sanace (1983) zřícené jižní části budovy (1977) a další nakládání s nimi sejmutí, nález pozůstatků, identifikace, interpretace).	

Výsledky OPD nenahrazují závazná ani jiná vyjádření příslušných orgánů a organizací státní památkové péče podle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění.

Obsah tohoto díla je duševním majetkem autora (autorů) a jako takový je chráněn příslušnými zákony.

OBSAH

- 1. Úvod / s. 3**
- 2. Popis a interpretace nálezů / s. 3**
- 2. Shrnutí stavebního vývoje / s. 5**
- 3. Další památkové řešení / s. 6**
- 4. Seznam literatury a dokumentů / s. 7**
- 5. Seznam příloh / s. 7**
- 6. Přílohy**

1. Úvod

OPD pozůstatků nástěnné malby veraikonu z čela odstraněné křížové klenby zaniklého jižního arkýře v 1. patře paláce Templ v Mladé Boleslavi (ok. Mladá Boleslav) byl realizován na výzvu akad arch. P. Kováře. Jeho úmyslem je určitá forma evokace zmíněné malby v rámci stávající úpravy interiéru. Nešlo o terénní výzkum, ale spíše doplnění archivních nálezů a identifikace pozůstatků malby sejmuté v r. 1983 a uložené v suterénu pracoviště NPÚ ÚOPŠ.

2. Popis a interpretace nálezů

2.1 Situace

V jádru pozdně středověký palác čp. 102 v Krajířově ulici v Mladé Boleslavi zvaný Templ stojí v exponované panoramatické poloze – je vestavěný do městských hradeb severně od hradu. Předmětná malba se nalézala v 1. patře na jižním čele křížové klenby odbouraného jižního arkýře. Po odhalení se ocitla v exteriéru. (1,2)

2.2. Popis stavu, nálezů a vývoje nakládání s pozůstatky malby

Zásadní etapa obnovy Templu v druhé pol. 20. stol. nastala s převzetím správy střeodočeským památkovým střediskem v roce 1969. (Bachtík, Jesenský, Nachtmannová 2018) Bohužel její postup byl natolik málo efektivní, že v roce 1977 došlo k přelomové události, zřícení jižní části stavby. Při této destrukci se sesunul i jihozápadní přístavek zasahující do 1. patra pultovou střechou a větší část přízemí a patra jižního traktu paláce. (3,4,5) V následující obnově se nepočítalo s obnovou zmíněného přístavku a byl odstraněn i jihovýchodní. Relativně intenzivní sanace ovšem započala 2 letým projektováním a samotné práce zajišťování statiky probíhaly v letech 1980-83. V rámci nich teprve v letech 1982-3 vznikla možnost bezpečně doplňovat průzkum i u jižní části na místě postupně rekonstruovaného jižního přístavku, a především na místě bývalého jihozápadního přístavku a nad ním a na zbytku západního průčelí jižního traktu. A právě v roce 1983 provedl památkář SSPPOP – odpovědný památkový architekt (garant) Ing. Žižka průzkum z lešení v 1. patře jižního průčelí vedle zříceného jižního traktu a zbytku západního průčelí zmíněného traktu. (5)

V rámci tohoto průzkumu odhalil Ing. Žižka, že jižní okno jihozápadní místnosti 1. patra (která později dostala trémový strop) je stavebně upraveno. Ze strany průčelí bylo zmenšeno a dozděno do líce v převaze cihlovou přízdívkou, přičemž nad menším oknem byl nízký segmentový cihlový záklenek. Tento záklenek dle fotografie na pravé (východní) straně podle všeho dobíhal až dovnitř původního ústupku v západní zdi jižního traktu. (17) Takže teprve následně byl dozděn smíšeným zdivem do líce

západního průčelí jižního traktu. Zmíněný postup jakoby naznačoval, že po odbourání arkýře (viz dále) „zakusujícího se“ do zdiva jižního traktu i jihozápadní místnosti hlavního traktu, byl snad otvor v jižním průčelí ještě po nějakou dobu širší (minimálně jeho nika) a zakusoval se do západní zdi.

Podstatné je, že bylo nalezeno levé západnější nároží (původně nemuselo jít o nároží – viz dále) původní niky v jižní zdi a nad ní blíže směrem k jižnímu průčelí zjevně výběh křížové klenbičky. Podobný výběh i se zbytkem cihlového vyzdění byl odhalen u zmíněného pravého rohu. Levé kvádry jevíci se jako nároží mohly být pouze zarovnanou částí západní stěny arkýře, která ovšem hned ode zdi mohla navazovat oknem, takže by skutečně šlo o ostění. Z fotografií tato situace není jasná. **(14-17)** Zdivo nároží a nejspíše vnějších zdí arkýře bylo z pískovcových kvádrů. Na západní straně byl arkýř možná podepřen krakorcem. Hypoteticky by jej mohlo naznačovat jakési svislé ostění (odtesaný krakorec?) mírně patrný na fotografii pod místem západní zdi možného arkýře. (Problém je, že zmíněné svislé odtesané kvádry jsou proti možné západní zdi arkýře posunuty více vpravo, a obvodová zeď asi spíše neustupovala dovnitř. Mohla zde ale být nika okna atd.) **(5)** Cihlová klenba byla omítaná nejdříve hrubou omítkou (zdící) dotvářející základní tvar. Následovala asi 1 cm tlustá vrstva vápenné šedé omítky a na ní byl tenký štuk kletovaný dřevem. Stejná omítka byla i na čelech klenby (lunetách), záklenku vstupu, ostěních niky, respektive vnitřních stěnách arkýře. Na této omítce byly zbytky barevné výmalby, technologicky na suchou omítku, podle všeho na většině ploch. Na levé stěně vidíme na fotografiích jakousi linku a snad zbytek rostlinného ornamentu, **(14-16)** na protilehlé straně snad jakýsi segmentový pás – rám a snad rovněž ornament. **(17)**

Nejpodstatnější nález byl ovšem učiněn po odbourání smíšené zadržky nad překlenovacím cihlovým segmentem nad jižním oknem (po vybourání lícového rámu okna). Pod zadržkou byl objeven původní líc stěny, zjevně interiérové, vlastně čela doložené křížové klenbičky. Na tomto čele byla na lici segmentového záklenku z pískovcových kvádrů a nad tímto záklekem nalezena omítka s nástěnnou malbou veraikonu – roušky Veroniky s otiskem tváře Krista s rostlinným ornamentem po stranách. Malba byla barevná, (dokumentační fotografie černobílá). Při poklesu záklenku došlo ovšem nejspíše už dříve k narušení celistvosti malby. **(6-13)** Zajímavé je, že mírný výběh omítky vnějším obvodu malby vymezuje zjevně její horní okraj jako spíše vzedmutý segment než půlkružnici. To se ovšem dle fotografií zdá být odlišné od bočních čelních oblouků, které ovšem vidíme jen ve výběžích. **(16,17)** Možná, že jde ovšem ale jen o zkrácení perspektivou fotozáběru. Zmíněné vzednutí oblouků naznačuje samozřejmě tvar celé klenby.

Každopádně v exteriéru, na jižním průčelí jihozápadní místnosti a západním průčelí jižního traktu, se ocitly interierové stěny a výmalby pozdně gotického arkýře, který byl již dříve odbourán.

V rámci dále probíhající obnovy byly původní výklenky – ústupky zdíva vnitřního prostoru arkýře znovu otevřeny po odstranění zazdívek, arkýř samozřejmě nebyl rekonstruován. Původní lícové okno bylo ale nahrazeno velkým francouzským, vlastně zasklením původního průchodu do arkýře (kaple). Nicméně nebyly ani dále sondovány, dokumentovány či zakonzervovány další povrchy interierových stěn včetně maleb. Povrch byl opatřen dnešní exteriérovou omítkou. (24)

Malba veraikonu byla v roce 1983 obratem na objednávku SSPPOP přelepena a sejmuta s podkladovou omítkou restaurátorem akad. mal. Janem Pasálkem. K této akci se vedle objednávky dochovala i velestručná restaurátorská zpráva s jednou černobílou fotografií. (18) Nikde však nebylo uvedeno, kam byla malba následně transferována, nebo kde byla uložena. (Další doklady z pozůstalosti J. Pasálka, který zemřel v r. 1999, a který restauroval i na dalších objektech ve správě pracoviště, respektive NPÚ, se nepodařilo, i přes zájem pracovníků středočeského pracoviště, získat.) Na upozornění akad. arch. P. Kováře v roce 2025, že zbytky dané malby ve značně degradovaném stavu viděl kolem r. 2000 v suterénu ÚOPSC na Žižkově, byly zde autorem skutečně nalezeny dvě krabice s nápisem Templ se značně fragmentovanými pozůstatky zmíněné malby, z části vlhkými a s minimálně rozeznatelnými barvami. (20-22) Některá místa malby jsou postříkána disperzně cementovou hmotou nejspíše užívanou při zazdívání kotev v rámci statického zabezpečení (1977-81). Vzhledem k velikosti úlomků nebylo možno ani přesněji určit obsah malby na zlomcích. V krabicích nebyla uložena prakticky žádná dokumentace vyjma malé skici k jakémusi kousku malby.

Dnes už nejsme ani schopni říci, jak se zbytky sejmuté malby dostaly do sklepa pracoviště na Žižkově. V době transferu malby nemělo středisko ani žádný depozitář či sklad ve svém pracovišti (Hyberská ul.) a obě tehdejší památkářky pro restaurování (Dr. Keršová a Dr. Horynová) ani náměstkyně a zadavatelka transferu (ing. arch. Glossová) už nežijí. Informace o nálezu jsme proto mohli doplnit pouze o restaurátorskou dokumentaci a fotografie z průzkumu Ing. Žižky, jakož i jeho osobní slovní komentář k nálezu.

2.3 Shrnutí staršího stavebního vývoje v místech nálezů

Jak již vyhodnotil Žižka, v 1. patře byla k jihozápadní místnosti základního traktu paláce na jihu zjevně navázána místnost temperovaná dýmníkem prostupujícím rohem z níže položené černé kuchyně. (Tato místnost byla nejspíše dodatečně stavebně upravována v novodobých etapách). Do zdíva této místnosti i jihozápadní místnosti byl

nejspíše současně integrálně z vnějšku vezděn i malý arkýř. Pravděpodobně sloužil jako domácí kaple. (2,23) Poměrně daný půdorysný rozměr, přístupnost a především výzdoba interiéru (jakkoliv z mladší etapy – viz dále) jasně naznačují, že arkýř nebyl prévetem či nějakým obranným zařízením nad pravděpodobnou přístupovou cestou.

Analogii podobné místnosti můžeme nalézt v jiném obdobném městském opevněném paláci, kutnohorském Hrádku. Na jeho jihozápadním nároží vystupuje rizalit, v jehož patře se nachází půdorysně srovnatelná prostora s křížovou žebrovou klenbou a okny s výhledem na Sv. Barboru. Vzhledem k heraldické výzdobě jsme si zde ovšem nebyli jisti funkcí kaple. Zmíněný prostor je datován kolem r. 1490. K dané klenuté místnosti mimochodem přiléhá prévet s portálem a přístupem z pavlače. Také v tomto křídle Hrádku je vstup do komorního kabinetu (kaple) z obytné vytápěné místnosti (se srubem), což není vzdáleno situaci v Templu.

Vznik jižního arkýře v Templu, můžeme dle možných arkýřových konsol se znakem Tovačovských z Cimburka zazděných do komína krbu (ať už šlo o konsoly z jižního arkýře nebo jako analogie ze západního arkýře), klást do doby výstavby Janem Císařovským z Hliníku kolem roku 1490. (Žižka s. 4). Pod arkýřem se procházelo od jižněji stojící fortny (Žižka s. 18).

Odhalená křížová cihlová klenba byla do arkýře vložena dodatečně a zároveň spolu se stěnami opatřena výmalbou, včetně veraikonu na lunetě nad vstupem. Nalezená malba i klenutí náleží tedy zásadní renesanční úpravě interiéru arkýře v 16. stol. (kolem 1558 popřípadě 1583 – Žižka s. 18).

K odstranění arkýře mohlo dojít až v rámci vzniku jihozápadním přístavku (zřícený 1977), který do jeho prostoru zasahoval střechou. Samotný přístavek zachovával dodnes existující komunikaci se schodištěm od bývalé věže fortny téměř zcela zaniklé v téže fázi (1794). K výstavbě přístavku došlo snad kolem r. 1794 po požáru 1779 (Žižka s. 18). Nejspíše tehdy byly také zazděny výklenky ve zdivu a na místo vstupu do kaple bylo vloženo menší okno.

3. Další památkové řešení

Arch. P. Kovář prezentoval představu vytvořit jakousi evokaci malby veraikonu na samostatné podložce jako připomenutí původní malby. Tato by měla být snad s určitým vysvětlujícím textem uplatněna v rámci současného interiéru. (19) Záměr i dochované pozůstatky budou předmětem posouzení oddělením restaurování NPÚ ÚOPŠ, Prozatím se předpokládá předání fragmentovaných relikvů malby muzeu v městském paláci Templ.

4. Použitá literatura a dokumenty:

Jan Žižka, Ke stavebnímu vývoji tzv. Templu v Mladé Boleslavi, *Památky středních Čech* 8/1, 1994, s. 1-26.

Alfréd Schubert, ní opravy některých významných hradů a zámků středních Čech v uplynulých patnácti letech, IV. část, *Památky středních Čech* 9/2, 1995, s. 9-24.

Jakub Bachtík, Alena Nachtmannová, Vít Jesenský, Mladoboleslavský Templ – dějiny památkové obnovy, *Zprávy památkové péče* 78/6, 2018, s. 547- 564.

Jesenský, Vít; Bachtík, Jakub: Mladoboleslavský Templ – hodnocení památkového zásahu. *Zprávy památkové péče* 78/6, 2018, s. 565 – 577

- Jan Žižka, Templ detaily fasád, 1983. (skenované fotografie a negativy z fotoarchivu NPÚ ÚOPSČ.)

- Jan Pasálek, Restaurátorská zpráva o sejmutí nástěnné malby v Mladé Boleslavi v pevnosti „Templ“, 1983. (uloženo s 1 fotografií v archivu NPÚ ÚOPSČ)

5. Seznam příloh

1. Půdorys 1. patra po obnově se zákresem nálezů malby (Jesenský 2018-2025)
2. Půdorys podlaží – rekonstrukce 2. pol. 16. stol. se zákresem nálezů malby (Žižka, 1994, doplnil Jesenský 2025)
3. Templ pohled z Ptácké ulice 20.- 30. léta 20. stol. (uloženo v NPÚ ÚOPSČ)
4. Templ pohled 1971 (foto Lásk, uloženo v NPÚ ÚOPSČ)
5. Templ po zřícení jižní části s vyznačením místa nálezů - zazděného průchodu do odbouraného arkýře 1977 (foto Lásk, uloženo v NPÚ ÚOPSČ)
- 6.–13. Nález malby veraikonu na čele klenby arkýře – varianty pohledů a expozice 1983 (foto Žižka, uloženo v NPÚ ÚOPSČ)
14. -16. Levé (západní) nároží – místo návaznosti pravděpodobné západní průčelní zdi arkýře – pohled z interiéru. Zbytky malby (linka, rostlinný motiv) na levé špaletě průchodu a výše patrný otisk výběhu klenby. (foto Žižka 1983, uloženo v NPÚ ÚOPSČ)
17. Pravá (východní) špaleta průchodu do odbouraného arkýře. Nad mladším cihlovým záklenkem patrný výběh – hrany křížové cihlové klenby. Patrné zbytky její omítky i malby na pravém čele - lunetě klenby (pás, ornament). V pozadí hladká omítaná plocha – patrně špaleta původního průchodu do arkýře - kaple. (foto Žižka 1983, uloženo v NPÚ ÚOPSČ)
18. Restaurátorská zpráva sejmutí malby (1 s. text, 1 foto). (autor Jan Pasálek, 1983, uloženo v NPÚ ÚOPSČ)
19. Dokumentace a návrhy poskytnuté arch. Kovářem (autor Petr Kovář, 2025)

20. -22. 2 krabice s uloženými a fragmentovanými pozůstatky sejmuté malby veraikonu nalezené v suterénu NPÚ ÚOPŠ na Žižkově, Sabinova 5. (foto Jesenský, 3/2025)

23. skica schématu prostoru arkýře (Jesenský, 2025)

24. současný stav

25.,26. zbytky sejmuté malby předávané do muzea v Templu (Jesenský, 2025)

- články J. Žižky a A. Schuberta

Příloha NZ OPD	č.
Lokalita / Obec (část obce) Mladá Boleslav	Okres / Kraj Mladá Boleslav/stč
Objekt Templ, městský palác	Čp. (č. or., č. parc.), jiná lokal. čp. 102, Krajířova
Zkoumaná část objektu / Prvek veraikon v bývalém arkýři (kapli)	
Zpracoval (autor, instituce) Jesenský, NPÚ-ÚOPŠ	č. orig. v archivu zprac.
Popis přílohy (možno uvést podrobný komentář) NZ OPD	
Použitý podklad (autor, datace) zaměření plán přestavby 80. léta 20. stol.	
Metoda dokumentace / ° přesnosti fotodokumentace a základní povrchový p.	Datum akce / Datum zpracování listu 13.6.2024 /6-2024